

DOM IN SVET.

Zabavi in pouku.

Izhaja po jedenkrat na mesec.

Štev. 10.

V Ljubljani, 20. oktobra 1888.

Leto I.

Moja družba.

Velike, jezik, tvoje so dobrote,
A meni, jezik, vir si toge, zmote!

Kakó sem rad z roditeljem govoril,
A grob mu usta in uhó zatvoril!

Imel prijatelje, govoril ž njimi,
Spoznal sem njih laži v nesreče zimi.

In nekdam mnogi moji učeniki
Zmotnjaki meni bili so veliki.

A zdaj si drugo jaz izbral sem družbo,
Ki mesto vseh prijazno mi je v službo.

Kakó radé zahajajo mi noge
Tijà v samotne, a zgovorne loge!

Tam slap uči me urnega potoka,
Da dom telesu jama bo globoka.

Vetróv in listja slušam šepetanje,
Da to življenje kratke so le sanje.

A ptič skakaje poje mi na veji,
Da duh moj onstran groba bo srečnejši.

Oj meni ljuba ta je govorica,
Oj hvala vam, potoček, veter, ptica!

Fr. Krek.

Lepi dol.

(Nadaljevanje.)

Kaj je neki bilo z Alfonzom? Akoravno Ivan ni vedel, hodi-li zares v Cigansko jamo, ali ne, smemo vendar zvedeti resnico. Alfonz se je res bil parkrat podal v to jamo, čemur se gotovo ne čudi, kdor pozna mladino in njene želje; in prav ta jama je postala zanj osodepolna. Ko zopet hoče z lučjo najti v njej večjih prostorov, zagleda pred seboj

stoječega starčka — vsaj tak se mu je zdel — s precej slabo obleko, a z belo brado in častitljivim obrazom. Mladeničev strah kmalu zgine, ko ga nagovori starček prav prijazno in mu veli, naj bode srčen in naj se ničesar ne boji. Alfonz sprevidi takoj, da mora to isti starček biti, o katerem mu je toliko pripovedoval Martin. Tako ga je zanimal

ta mož, kakor dotlej še nobeden človek. — Precej časa je preteklo, predno je prišel na prosto. Ne daleč od izhoda pa je — slučajno, ali nalašč — delal Ivan, večkrat pogledujoč proti jami. Alfonz, prišedši iz jame, ni ostal neopažen; spoznal je tudi mladenič takoj, da ga je Ivan videl. Spomnil se je svêta njegovega, srce mu je bilo hitreje, vest mu je začela očitati prestopok, a njegova dobra narava mu je velevala, naj grê naravnost k njemu in pové, kaj se je dogodilo. Solze so mu bile v očeh, tresočim glasom je prosil odpuščanja. Beseda »oče« pa mu sedaj ni mogla iti iz ust. »Oh, dovolite«, pravi nazadnje drhteč, »dovolite, da doma v hiši z vami govorim o neki stvari, ki sem jo danes zvedel.« Bilo je že proti večeru, zato se je podal Ivan s svojim rejencem proti domu. Tesno je prihajalo tudi Ivanu pri srcu ob tem tako skrivnostnem vedenju njegovega rejenca. Sedaj sta doma zgoraj — v mali sobici, katera je bila Alfonzu odločena: obema bije srce, kakor da je razvneto. »Oh, oče, povejte mi, ali je res, kar sem danes slišal? Ali vi res niste moj oče? Kaj je z mojim očetom? Ne, ne! Kaj vprašam: našel sem moža, ki pravi, da je moj oče. Oh, ali je res?«

Naj bi se bil strop podrl na Ivana, ne bi ga bilo tako osupnilo, kakor te nerazumljive besede Alfonzove. Kaj se je moglo mladeniču prigoditi? Kdo mu je povedal skrivnost, katero je sam tako skrbno zapiral v svojem srcu? Mladenič mu to kmalu pojasni. Odkritosrčno mu pripoveduje, kako se je drznil iti v jamo in kako je našel tam starčka, ki mu je po dolgem izpraševanju in dopovedovanju razodel, da Ivan ni njegov oče, ampak — starček sam. — Ako se je vse dosedanje čudno zdelo Ivanu, bilo mu je pa to naravnost sprva neverjetno, — »in vendar« — čudna luč se mu je

posvetila — »nekaj se gotovo briga ta mož za Jazni dol; pokazal je to ob drugi priliki. Toda — ali pa ni morebiti kak slepar, ali celó tat in ropar, ki hoče mladeniča preslepiti in ga meni odvesti? Ali niso morebiti roparski napadi v naših gorah v zvezi s tem možem?« Ta misel se mu je zdela pametna in tudi resnična. Priznaval je sam sebi, da je bistroumno razložil si na enkrat razne dogodke, ki so mu bili dosedaj nejasni. »Da, tako je«, govori sam pri sebi, ne da bi dalje izpraševal rejenca. »Vendar — zakaj ga je izpustil iz jame, ako ga je že imel v svoji pesti?« In podrlo se je premišljevanje Ivanovo, zlasti še, ko mu je Alfonz povedal, da ga ni starček kar nič zadrževal iti iz jame, marveč še rekel, da bode sam prišel k njegovemu dozdevnemu očetu Ivanu in mu vse povedal.

To je bil pač nenavaden trenotek v življenju Ivanovem, še bolj pa za Alfonza. Dragi čitatelj se pač ni nadejal, da bode zapleteno življenje raztegnilo svoje mreže do Jaznega dola. Toda tako je v istini. Kdor je kaj skusil, vé, da se v dejanjskem življenju opažajo tu pa tam tako zapletene razmere, da bi zanimivejših ne mogla izmisliti si domišljija. Zlasti je bilo seveda Alfonzu ta večer tako, kakor da je stopil na nov svet. Pri dobri vdovi Jeri v Ljubljani je bil že pred daljšim časom zvedel, da ni njegova mati, ampak da ga jej je dal v skrb »oče« Ivan. Zdelo se mu je pa neumljivo, zakaj ga njegov oče pušča vedno v mestu in ga ne vzame tudi na svoj dom. Vdova ga je tolažila le s tem, da je »pri očetu« preveč hudo, preveč dela, in da bi tam tudi ne mogel hoditi v šolo. Seveda to ni zadovoljilo Alfonza. Sedaj pa je stopilo to z vso silo pred njegovo dušo; skoro potlačila ga je zavest, da se mu prikriva neka skrivnost.

Omahnil je na klop, ki je stala ob zidu in globoko vzdihoval. Tudi Ivana je trlo vse to, posebno, ko je videl svojega milega rejenca v takih bridkostih. Kakor premagan od notranjih silnih čustev sede poleg Alfonza, dene mu roko okoli vratu in ga pritisne k sebi: »O Alfonz! Alfonz! Pa — naj bode, naj ti povem, ker ti povedati moram, da res nisem jaz tvoj oče, ampak samo tvoj rednik; pa saj veš, da te po očetovski ljubim in te nikdar ne bom nehal kot sina ljubiti.« Vroče solze so se udrle staremu vojaku čez zagorelo lice in padale na mladeniča. Ta pa se ovije z obema rokama okoli pasú Ivanu: »Oh, oče moj, oh, oče moj! Saj ste vi, saj ste, saj bodete še z naprej. Oh, jaz, sirota!« In njegovo zdihovanje se je spremenilo v jokanje.

Ta neprijetni prizor bi bil trajal še dalje, ako bi ne bil prišel Martin nagloma in skoro burno v sobico z naznanilom, da je prišel star mož — neznan sicer, ki se pa njemu zdi ravno isti skrivnostni starček iz Ciganske jame — ter hoče Ivanu važno novico sporočiti. Pravi tudi, da se kaj zeló mudi. — Tako je tudi bilo: prišedšega doli v vežo pozdravi prav oni mož — seveda starejši je videti — ki je bil kupil na semnju lisičjih kož, ter pravi: »Vi ste Ivan Kólar, posestnik te hiše in te doline? Važno poročilo imam za vas. Vam preti huda nevarnost. Ko sem gledal sedaj na večer, v nekem grmičku ob jami skrit, sèm v dolino, zaslišim pogovor dveh neznanih, a divjih mož, iz katerega sem povzel, da nameravata vašo hišo okrasti, vaju starejša moža ubiti, oba mladeniča pa ujeti in seboj tirati. Ako bi pa ne šlo vse po sreči, hočeta hišo in vse zažgati. Da resnico govorim: le poglejta, kje je vaš stari pes!« Zares ga ni bilo. Klical ga je Martin in šel iskat, a nikjer ni bilo sledú za njim. »Lopova sta ga do-

bila in usmrtila«, pravi starček s krepkim, a vendar nekako čudnim glasom. »Torej, varujta se, zlasti na svojega mladeniča pazita, ali pa ga raje meni izročita, da ga odvedem zaradi večje varnosti v Cigansko jamo.« Ivanu se je povrnila takoj tista misel, katero je imel že preje, in tudi ne bi sicer rad komu izročil Alfonza, zato je rajše starčka po kratkem predarku prosil, naj ostane tukaj, ko je že toliko storil za njun blagor, naj jima še sedaj bode v pomoč, »akoravno se teh ljudij«, tako sklene, »nikakor ne bojim«.

Starček privoli. Posvetujejo se, kako bi napadnikoma najvspešneje postavili zanjke in ja ujeli. Domenili so se, da se vsi poskrijejo na določenih mestih s pripravljenim orožjem za vse slučaje; starček vrhu tega še pové, da ima izvrsten pripomoček seboj za vspešen boj, in to je pripravna svetilnica, ki se dá skriti, ali potem hipoma obrniti na eno stran.

Prišla je v temni noči skoro dvanajsta ura. Čez zid, ki je obdajal dvorišče, prileze temna postava, splazi se proti vratom do hiše, odpré ja in se plazi dalje po veži. H krati pa se plazi tudi zunaj na drugi strani hiše temna postava. Že stoji spredaj. Znotraj se začné lahno škripanje ob ključavnici, od zunaj pa se sliši zamolkel glas: »Petrač, ali si ti?« — Petrač: »rop in plen« — domenjeni odgovor.

Notranji napadnik je moral kaj dobro poučen biti o vratih in zapiranjju, kajti kmalu so vrata močneje zaškripala in se odprla.

»Ali je vse tiho?« šepeta zunanji. »Vse«, odgovarja drugi. »Kar celo gnezdo bomo ujeli.« »Pazi, pazi! Le previdno! Najprej stara dva v krtovo deželo, predno se moreta braniti! Tukaj bode kaj denarja! Sicer ne dobiva po vseh gorjanskih bajtah krajcarja.« Zdaj sta oba notri, vrata pa so odprta. Ali kar naenkrat se čudno

posveti, oba tolovaja sta obsijana od neznane svetlobe, in v istem trenutku zagrmi strašen glas Ivanov: »Stojta!« In predno jima je mogoče sploh kaj storiti, sta že oba na tleh. Ivan namreč ja je zgrabil, seveda ves razvnet in skoro ljut, od zadej, ker je bil skrit v vežinem kotu pri vratih in pokrit od spredaj z dvema deskama. Silovita je moč človekova, ki je v nevarnosti ali pa razjarjen. Grozno se je slišalo, ko sta telebnila oba lopova na tla. V istem trenutku pridrvi tudi Martin od dvorišča sem in se vrže z vso silo, ne meneč se za nevarnost, na prvega hudodelca, a ta ga sune z nožem, ki ga je imel v roci, v nogo; ker se je namreč Martin s svojimi kolena zagnal nanj, zadrl se je nož v nogo nekoliko pod kolenom. To je Martina, akoravno ga je rana hudo zbolela, še bolj razdražilo, da zgrabi svojo žrtev za obe roki ter jo pritisne s kolenom na prsa. »Ali si miren, ti vrag, ali te stárem!« kriči Martin, kakor besen. Med tem je Ivan družega hudodelca že povezoval. Bilo je pri tem ložje, kajti udaril je z glavo s tako silo ob tla, da je obstal v nezavesti. Prizor se kmalu še bolj razjasni, kajti stari mož in oba mladeniča prideta iz svojih mest, zadnja oborožena z nožema in — železnimi vilami, stari mož pa držeč svojo luč v rokah. Martinov nasprotnik izprevidi takoj, da je brezvspešno ustavljati se, zato začne

prostiti usmiljenja. A tu ni bila prošnja na pravem mestu, kajti spoznali so ga takoj, da je Petrač. V malo trenutkih je bil zvezan na rokah in nogah. Ko vidi stari mož prvega hudodelca v nezavesti, ukaže precej prinesiti vode, vzame stekleničico iz svojega žepa ter začne s tekočino drgniti omočenca. Čez pol ure se zavé, a tudi spozna svoj neprijetni položaj.

Čitatelj si lahko misli, kako da je dalje potekla tista noč v Jaznem dolu. Martinova rana je zeló krvavela, a starček — res angelj varuh tej hiši — ga je obvezal ter mu ukazal iti v posteljo k počitku. Ivan sam se je postavil ob vratih na stražo, ako bi ujeta ptička imela morebiti kakega zaveznika.

A ni bilo nikogar. Iz temne noči rodilo se je svetlo jutro. Domači hlapec in pastir ob jednom, Janezek, dirjal je na vse zgodaj k dvema prvima sosedoma povedat novico in prosit, da naj dva moža prideta odvest hudodelca k sodniji. Ni bilo dvoma, da sta sedaj ujeta tista dva, ki sta bila strah gorgjanskim hišam: jeden zlobni Petrač, drugi pa — neznan tujec, divjega obraza in trmastega obnašanja. Kdo bi bil, o tem je imela povedati sodnijska preiskava.

Kakor se je pa rodil dan po grozni in vendar srečni noči, tako se je imel roditi svitel dan tudi za naše znance: Ivana, Alfonza in skrivnostnega starčka.

(Konec prih.)

OSVETA.

(Nadaljev. in konec.)

II.

Čez trinajst let. Daleč, daleč na jugu tople Italije, v neapoljski okolici. V mali

pritlični izbici v tretjem nadstropju bolehal je mlada zapuščena vdova. Po togah in bridkostih bilo jej je življenje izpodjedeno. Že leto in dan priklenena je

bila na ležišče. Če bi ne imela mladega sina, morala bi poginiti za gladom. S prepisovanjem je služil pri odvetniku hrane sebi in materi. Bolelo je mater, da jej mora vse oskrbovati mladoletni sin. Najbolj pa jo je rezalo, da je sama kriva, da ona sama bi bila mogla vse zabraniti. Nikomur se ni pritoževala, toda mrklo, gasnoče oko pové nam več, nego tok najzgovornejših tožeb. Ko je šel sinček k dobrotnemu odvetniku, olajševala si je srce z jokom in tugovanjem ter vzdihala: »Oče, oče, ko bi vi vedeli, kako je vašej Angelici, gotovo bi me vsprejeli za svojo. Hotela bi vsako uro prečuti pri vas, po noči, po dnevu. Sedaj pa —« bala se je jokati in plakati, da bi jej ne poznal sin žalosti na očeh.

Soprog, umrli slikar, zapustil jej je samo uboštvo. Še prej, ko je živel sam, sta komaj shajala s pičlimi dohodki.

Čez par mesecev zapustila je mlada mati svoje dete osiročeno na tujem svetu. Poslušajmo:

»Dete moje! Dolgo ne bova več skupaj. Po moji smrti idi in poišči v Trstu grofa B. ter mu podaj prstan iz one škatljice tam. Zaročni prstan je, kateri sem mu zábila vrniti. Prosi ga odpuščanja, če naletiš gospoda, toda ne opravičuj me! Še sama bi se ne mogla. Prosi ga: Če sem mu razdrla pozemsko srečo, da me ne kolne, spokorila sem se. Dala bi za svete maše po sebi in po očetu — a nimam in bojim se, da bodeš, nedolžna sirota, stradal kruha. Toda modro in pokorilno je uredil mogočni oblastnik, da morajo večkrat otroci poravnati krivdo svojih roditeljev. Če te zadene enaka pokora, sin moj, ne preklinjaj svoje matere, ki bode kmalu trohnela v hladni zemlji. Ne položim ti denarja v žepe, nimam ga, pač pa dober nauk na srce: Skušaj najprej ugajati Bogu in potem še-le ljudem. Kako lahko bi zapustila

svet, ko bi ne imela tebe; srce se mi krči, če pomislim, kaj bode s teboj. Toda nečem ti jemati upanja. Ako ti bode-li hudo, spominjaj se Boga. Zraven varuj si čast in dobro ime. Čast je prirojena človeku, in mora jo vzeti seboj pod zemljo, sicer je bilo njegovo življenje malo vredno. Sedaj pa, zlati moj otrok — — —« in mladi deček spustil se je na kolena pri materini smrtni postelji, da mu je podelila svoj blagoslov, blagoslov, kateri bajè kliče človeku pozemsko in časno srečo na glavo, ker mu postavlja zakone in pogoje, ki vodijo vedno po pravem potu.

Čez dva tedna vkrcal se je mladi deček v oguljeni obleki skoro brez denarja na brod ter odjadral proti domačiji svoje matere.

III.

V samostanu tržaških kapucinov je ravnokar pozvonilo k molitvi. Starikavi, resni »patres« so klapali v molilnico slušaje redovnim pravilom; pokorni »fratres«, medli, suhi hiteli so s pobešenimi glavami, polni resignacije proti oratoriju; mlajši, cvetoči mladeniči, »clerici studentes« končavali so svoje pomenke ter mogel se jim je na obličju še poznati sled veselega smeha in zabave. Roke uvéle starčkov in učiteljev, roke žuljaste in težke bratov rokodelcev, roke polne in nežne mladeničev sklepale so se k resnobni molitvi. Za velikim altarjem slišati je bila gromovna molitev, kakor govorjenje nadzemskih duhov, resno, molilo, zategneno. Toda mladi svetni obiskovalci, katerim je bila molilnica pristopna, opazili so v teku malih let mnogo sprememb v samostanskem osobju. Onega rudečeličega patra, gromovitega propovedovalca, ni več v samostanu. Onega visokega mladeniča, komaj duhovna, suhega, rumenega obličja, oženili so z

nevesto, katere soba leži šest čevljev pod zemljo. Dobili so novega, gastronomnega umetnika in tudi važno osebo: fratra Evstahija, ki je poučeval mladino, orgljal in oskrboval knjižnico. Prav pred mesecem dnij pa so vsprejeli v samostansko šolo še mladeniča štirinajst let starega, ki se je kmalu priljubil vsem učiteljem.

Posebno trdna vez prijateljstva utrdila se je med njim in bratom Evstahijem, ki je bil vsem redovnikom zgled in zrkalo pravega zatajevanja. Frater Evstahij bil je jako izobražen, in dasi ni bil duhovnik, učil je vendar v šoli klasične jezike in druge predmete. V svoji ponižnosti ni hotel poizvedeti, kdo in od kod je mladi gojenec, toda menil je večkrat, da zre v mladeničevem obrazu neke znane poteze ter se vsakrat prestrašil v neprijetni slutnji. Kmalu je dobil pojasnjenje.

Dasi ni naloga kapucinskega reda pečati se z mladino, ker jim to ni možno ni po pravilih, ni po imetku, gojil je vendar naš samostan blizo dvajset mladih učencev, ki so se odrejali za mašniški stan. Pomočke so imeli iz blagodejnih zapuščin plemenitih ljudi.

Učitelji so je strogo nadzorovali ter skrbeli, da je bilo vse v redu — duševno in telesno. Morali so si sami čistiti obleko in svoj domači nastroj.

Necega dne so zopet snažili gojenci svoje reči. Nadzoroval je ravno frater Evstahij. Ravno je korakal mimo celice priljubljenega mu gojenca, ko ugleda na stolu nekaj leskečega. Bil je zlat prstan. Redko v samostanskih celicah. Magister Evstahij ni smel pustiti jim nobene igrače.

Ugledavši napis s črko grofa B. prebledel je frater Evstahij.

»Od kod ti je prišel prstan v last?«

»Prosim gospod! dobil sem ga od umirajoče matere. Dala mi ga je s prošnjo, da poiščem nekega grofa B., in skušal

bodem pozneje spolniti materino prošnjo, če bom mogel. — Toda, kaj Vam je magister Evstahij? Je-li Vam slabo? Tako zbledeli! Kaj me gledate? Moj Bog, kje je valetudinarij?«

Frater Evstahij zamislil se je v prošle čase, mislil, gledal učenca in zopet mislil, dokler ni nagloma vprašal:

»Ni res, da si sin — ni res, da je bila tvoja mati Angelica, v svoji mladosti bogata hči F-ska?«

»Da, gospod.«

»Na delo, urno učenci, prihaja gvardijan, bom videl, ali se bode te ganili. Vse umazano, vse zaprašeno — — —«, in bil je zopet prejšnji živahni magister Evstahij. »Dobro«, mislil si je, »sedaj imam priložnost maščevati se, ta-le bode predmet moje osvete. Osveta moja upila bode do neba in strašila peklenko brezdno do dna, do dna.« — — — Smejal se je sam sebi čudni frater Evstahij, očesi odsvitali sta se mu skrivnostno izpod rujavih obrvij.

Od takrat sta bila naša samostanca nerazdružljiva druga. Vse proste ure so jima tekle med modrim razgovorom in prostimi predmeti. Vsako željo, vsak dvom, vsak sklep razkrival je mladenič svojemu predstojniku in prijatelju. Oba sta živela v enem samostanu, pri isti hrani, toda njuni telesi kazali sta si ravno nasproten napredek. Kolikor višje se je staral frater Evstahij, kolikor bolj so mu beleli lasje, kolikor bolj upogibala se mu postava, toliko lepše se je razcvital mladenič, tembolj rudelo je njegovo čisto čelo, tembolj žarilo se oko, polnila se cela postava z mladeniško lepoto, in rastel razloček med njim in siromaško kuto.

Čez deset let po teh zgodbah se je obhajala v kapucinski cerkvi posebna slovesnost. Pri orgljah bavil se je sivolas, visok kapucin in ravno lomil neke težke

Dur-akorde v nižje za »Kyrie«, ko je sklanjal pred žrtvenikom v veliki asistenci mlad mož svoje zgornje telo ter udarjaje po nedolžnih prsih molil: »mea culpa, mea culpa — — —«

Novomašnik, imenovan pater Angelicus, daroval je takrat v prvič nekrvavo daritev, katere se je hotelo vdeležiti čudo mnogo ljudstva. Vse je hotelo videti le njega, le njega, in ko se je v gostem kadilu zabelela sv. hostija med prsti novomašnika, zgrnilo se je pričujoče ljudstvo na kolena, in mnogo oko zarselo se je nehoté. Iz veselja? Iz ginenja? Iz spokornosti? Vsak je vedel za-se. Naposled blagoslovivši ljudi odtegnil se je duhoven radovednim očem obilnega občinstva, ki je vrelo, kakor roj iz cerkve po hribu navzdol v mesto. Nikdo se ni

kesal prišedši vsaj takrat v cerkev, in mnoge tešil je vsprejeti blagoslov obe-tajoč jim sreče.

Toda nikdo ni bil srečnejši, nego frater Evstahij, ki je precej po maši pričakoval duhovnika v zakristiji. Nikdo ni smel položiti roke nanj. On ga je oblačil in slačil. Sedaj se je maščeval. Drugim maščevalcem žari se oko divje besnosti, njemu svetilo se je same nadzemske sreče.

Toda kmalu zbolel je na smrt in romal v večnost. Zapuščeni vzgojenec njegov, P. Angelicus, zatrjeval mi je, da ni bilo in ne bo tako srečne smrti, kakor je bila brata Evstahija. Toda ni ga več, zastonj sem skušal tešiti prijatelja, treba je čakati, da ga ozdravi čas in spomin plemenite — osvete.

Moj klavir.

Pri svojem klavirju
Prerad jaz sedim,
In pesmi vesele
Ter žale drobim.

Če žalost razriva
Mi revno srcé,
Prežalostno pesem
Mi strune doné.

In ako veselja
Se duh mi vedri,
I struna se moja
Vesélo glasi.

Glasóvi prikladni
Srcé mi tešé,
Zdaj sladke, zdaj grenke
Rodíjo solzé.

Janko Leban.

V bolezní.

Ubogo moje ti srcé,
Nikári mi takó tožiti,
Da-sí prehudo je gorjé,
Katero nama je prebiti!

V bolésti silní se vijó
Od zóre mi do mráka údi,
Zatréti mojo bol hudó
Zastonj zdravnikov vsi so trúdi.

A tebe, revno ti srcé,
Ti srce občutljivo moje,
Otožnost, kes, obup skelé,
Nadéje vse so strte tvóje!...

Li blizu več rešenja ni,
Rešenje nama ni v daljini?
Ko se telesa duh znebí,
Ušlá sva vsakej bolečini!...

Janko Leban.

Recimo katero o našem pravorečju!

(Nadaljevanje.)

Da se je pri tem treba ozirati tudi na govoro ostalih narečij, primerjati jo s starejšimi književnimi proizvodi, a soseb te s književnim narečjem; nadalje izreko literaturnega dijalekta primerjati s starejšo izreko in pa izrecno zgodovinskim glasoslovnim razvitkom jezikovim, razume se samo po sebi. Z druge strani pa ne sme biti »občevalni« jeziki neorganski t. j. zmes dijalektičnih govoric, nego mora biti izrekanje vzeto iz narečja, katero je bilo sprejeto za podlago pisnemu jeziku in katero se več ali manj vjema z drugih narečij izreko. Vzeti eno narečje za podlago pisavi, drugo pa za izreko, vendar ne gré. Marveč izbere se eno izmed mnogih in, kakor smo rekli, povzdigne se k časti književnega jezika. Tako so delali vsi kulturni narodi imajoči sedaj jedinstven jezik. Francozje so si izbrali za književni jezik narečje pokrajine Isle de France, Lahi toskanščino, Nemci saksonščino in sicer gornjo, Srbo-Hrvatje hercegovinsko-bosensko narečje in Rusi, kakor smo že povedali. Kajpada nobeden imenovanih narodov ni sprejel navedenega narečja čisto ohranjenega in nespremenjenega v književni jezik, nego odstranil je vse, kar je delalo dijalekt. Izreka »občevalnemu jeziku« se je vzela iz narečja sprejetega v knjigo. In kot take — očiščene — dijalektičnosti se je začela učiti in se še uči mladina po učilnicah (in sicer vsi ene izreke), upotrebljujejo jo omikanci v obhoji, duhovniki v cerkvi, uradniki pri sodiščih itd. In tako menim, da nam pričajo Nemci — ne, »da bi se *l* res dal vpeljati v govor«, nego ravno nasprotno.¹⁾ Kajti vsakemu mora biti

¹⁾ Nemci, kakor tudi drugi, ravnajo se v govoru in pisavi večinoma po glasoslovnem razvitku dijalekta, kateri so vsprejeli književnemu jeziku za podlago. Srbo-Hrvatje n. pr. ne govoré *l* in res ga tudi ne pišó; ker imajo fonetičen pravopis — dasi ne tako popoln, kakor Lahi — če tudi »se *l* še izgovarja po nekaterih krajih«, kakor v Zagorju in v varaždinski okolici, v Primorju, na otoku Krku, kjer se je *l* ohranil še iz starih časov, n. pr. volna, velna v reškem narečju, hodil, oral, šal itd. Celó v sami

znano, da je pri osnovanju našega književnega jezika merodajna bila doljenščina, in da mu je sedaj podlaga in mu mora biti še vedno poleg narečja notranjskega. Prvo narečje in za nas merodajno pa izgovarja *l* kot *w* na tistih mestih, kjer se je za Trubarja, Dalmatina in Bohoriča izgovarjal trdi *l*, ne pa povsod, kjer ga Gorenjci izgovarjajo za *w*; in kakor se v južni slovenščini sploh *l* ne izgovarja pred vsacim *e* in *i* topljeno kakor v severni, tako se tudi ne pred vsemi drugimi nepredjveljenimi samoglasniki trdo, kakor v severni slovenščini, ampak samo pred prvotnim nepredjveljenim polglasnikom.¹⁾ Razven tega pa se izgovarja tudi *l* pred soglasniki. Torej narečje književno govori le

štokavščini nahajamo primerov za *l*, n. pr. v vshodni Srbiji, v aleksinačkem okrožju še sedaj govoré: »bil sam, došal sam, govoril mi je« itd. Tudi pisali so *l*. Pa vse to jih ni motilo v izreki! Vzeli so izreko iz narečja, ki so je vsprejeli v knjigo, namreč iz hercegovinskega. Seveda so mu dali nekaj primese iz drugega narečja n. pr. da pišejo *h*, katerega njihovo klasično narečje nima. Tako je tudi pri nas. Pri osnovanju književnega jezika merodajna je bila doljenščina, vendar so privolili marsikaj tudi drugim narečjem. Opozorujem čitatelja samo na »*r* sonans«. Vendar glavno pa še zmirom ostane doljenjsko in notranjsko narečje. S tema dvema pa se tudi večina drugih vjema izrecno v našem vprašanju *l* ali *w*. Kdor še *l* čisto govori, smatrati moramo to izreko dijalektično, kakor n. pr. prekmursko na *o*, ali izreko nekih krajev Slov. goric na *a* n. pr. ša, vida, reka itd., dasi tu govoré tudi osel, misel, kakor če kdo govori: den, meša, mesto: dan, maša. Kdor torej govori čisti *l* na konci besedij, kakor tudi v sredini pred soglasniki, ne govori književno, nego dijalekt. Da pa ne moremo n. pr. tega štajerskega dijalekta izreke, (kakor ga n. pr. poznamo iz Dainkove slovnice) vsprejeti v knjigo, dasi govori za *l* izreko, je umevno samo po sebi. In vsi tisti, ki silijo svoje narečje v javno govoro razun književnega, pač ne vedó, kako pridejo narodi do jedinstvenega »slovstvenega in občevalnega« vsem občega jezika po naravnem potu. Ne ravnajo li se vsi omenjeni narodi po glasoslovnem razvitku narečja, katero so povzdignili k časti književnega jezika? Nam li torej Nemci pričajo za izreko *l*?
Pis.

¹⁾ P. Stanislav Škrabec: »O glasu in naglasu našega književnega jezika«, str. 39. Programm des k. k. Gymnasiums zu Rudolfswert, 1870.

za *w*, kateri je nadomestil stari *l*. In sicer ne samo v »končnici opisovalnega deležnika« se ima *l* izgovarjati kakor *w*, nego povsod, kjer sta književni narečji po svojem domačem nagonu spremenili v navadni govorici *l* v *w* in ga tudi govori ljudstvo ter to odgovarja kritičnemu jezikoslovju.¹⁾ Namreč 1. na koncu besedij. V tem slučaju pa je vse jedno, ali je beseda »opisovalni deležnik« ali samostalnik, prislov, pridevnik. Samo mora *l* odgovarjati stsl. *lb*, *lb*. Recimo: učil, mislil, delal, kol, bel i. d. izgovori: učiw, misliw, delaw, kow, bew . . . Edina iznimka je tu rodilnik množine, kjer se mora *l* izrekovati, kakor je pisan, n. pr. dekel. Zakaj *w* ali *u* dekew²⁾ ali dekū se vendar ne govori v narodu. Kakor se pa v narodu nikjer ne govori, in se tudi iz zgodovinskega razvitka jezikovega dokazati ne dá, da se je kdaj govorilo tako, ali da bi morda tako bilo dobro, ali celó pri večini navadno, se tudi ne sme sprejeti v književno izreko. Samo narodna govorica osnovana na čistem glasoslovju domačem je merilnik v olikanem govoru in književni pisavi. Kajpada se tudi najde v narodu *lb'* t. j. topljen *l* izrekovati *w* n. pr. prijatelb' starosl. prijatel in prijatelj.³⁾ Temu je pa najbrž vzrok pripodobnost (analogija). Izgovor *w* razprostrl se je nekoliko tudi na *lb'* (*li*), ali bolje rečeno, *lb'* je otrdelo, in razlika med *lb* in (*lb*) je zginila v nekaterih, a zeló pičlih slučajih, kateri so tako redki, da komaj pridejo potem v poštev. Rodilnik množine naj dela iznimko. Ali iznimke — treba zmirom pomniti, — v jeziku veljajo ravno tako, kakor pravila, ker jih je vstvaril celi narod. Zatorej nas naj ne moti povsod na koncu besedij *l* izrekovati kakor *w*, razven množinskega rodilnika! Razven tega treba tudi po-

mniti, da se mora vselej pred *l* (= *w*) dotični glasnik, bodi samoglasnik ali poluglasnik izrekovati razločno. Kajti tako se je govorilo izvestno n. pr. za Kastelca in pa v dôbi, ko se je počel splošno *l* govoriti za *w* in se tudi sedaj po nekaterih krajih. Samoglasniki se torej morajo izrekovati razločno in čisto, poluglasniki pa zamolklo. Stoji li poluglasnik spredaj ali zadej *l* (= *w*), to nima na izgovor nikakeršnega vpliva. V obeh slučajih se tako rekoč vtopi poluglasnik v *l* (= *w*), in nastane tako kratek *u*, pred katerim se pa vendar sliši nekak zamolkel glas. Postavim: rekel, misel, palec, rilec, kakor rek'w, mis'w, paw'c, riw'c t. j. pred *w* se sliši neki glas, kateri se v grafiki izraziti ne dá, ter sem ga zato z ' zaznamnjaj. Da res ni tu čisti *u*, razvidno je iz tega, ker se v govoru prav natanko čutita dva zloga, o čemur se lahko vsakdo prepriča. Od teh zlogov je prvi navadno dolg in naglašen, zadnji pa nenaglašen, kratek, kakor n. pr. v rilec = riw'c, skoro = ri-úc. Mej tem, ko je v misel = mis'w skoro enako misū, rekel = rek'w skoro enako rekū. Isto velja tudi za *l* (= *w*) izza *r*, n. pr. starl, umrl = starw, umrw, kjer je *l* = kratkemu ū. Samoglasniki pa se morajo vedno razločno izgovarjati, torej: delal, učil, molil, preplul, videl, pepel, vol . . . delaw, učiw, moliw, prepluw, videw, pepew, vow, sow . . . s čistim razločnim *a*, *i*, *e*, *o*, *u*. — 2. Kadar stoji *l* pred soglasnico, n. pr. volk, dolg, belka, molzem, kolk, dolžnost, samostalnik, zel, ovel, ogorel . . . vowk, dowg, bewka, mowzem, kowk, samostawnik, dowžnost, zew, ovej, ogorew. Potemtakem ni treba ni »rekev«, ni »hodu«, »delu«, nego le priprosto: rek'w, hodiw, delaw, katera izreka pa nikakor ni »gotovo bolj prisiljena, kakor na *l*«. Če bi bila res tako prisiljena, izvestno bi si je narod ne ustvarjal tako splošno. Izreka na samoglasnik je pa tudi zmirom blagoglasnejša in lepša, nego na soglasnik. Zmerom namreč so se smatrali tisti jeziki blagoglasnejši in krasnejši, kateri so imeli manj soglasnikov in mesto njih samoglasnike na koncu besedij.¹⁾ Ni bati se

¹⁾ In to velja povsod, kjer govorimo o *l* = *w*.
Pis.

²⁾ Edino besedo »čebela« slišal sem v gen. plur. govoriti: »čebew«, samo v stavku, »koliko čebew pa imaš letos?« v gornji Posavinji, kjer se tudi izgovarja *l* povsod, kakor v literaturnem dijalektu. Tudi čebel se sliši. Pis.

³⁾ Obe obliki sta opravičeni v slovenščini; prijatel (r. prijátew) prijatla in prijatelj, prijatelja, kakor piše Levstik v knjigi: »Nauk slov. županom«. str. 189.

¹⁾ Zato tudi piše znani hrvatski slovničar Adolfo Veber v svojem članku »Bogastvo i lje-

ni treba, da bi še »nekateri dalje sli in zahtevali, da se mora *l* tudi pred vokali za *v* brati.« Kajti kdor vé, katera in kakšna je izreka književnega narečja ter vé, da se vsi narodi imajoči jedinstven jezik zmerom ravnajo po književnem narečju, pač nikakor ne more kaj takega zahtevati. Izrekovanje *l* pred vokali je pa tudi nelepoglasno, večini smešno in se je javalne poslužuje kdo v resnobnem in olikanem govoru. — Ali praktična pre je bolj izreka na *l* nego na *w*! Verujem, da bi komu utegnila biti praktičnejša; toda večini Slovencev izvestno ne. Kajti večina z doma *l* ne govori. Torej bi ga se še le morala učiti. Res se ga sedaj po ustanovnih učilnicah učé otroci, če po vseh, ni mi znano. Vendar ti ga skoro vsi zapustivši šolo opusté navadno, da, celó za šolovanja ga med seboj ne govoré, o čemur se lahko vsak prepriča. Zato, da bi se popolnoma izučili jezika, v tem slučaju izreke *l*, pač ne zadoščajo ljudske šole! V nekaterih slučajih — soseb tako imenovani omikanci — nekateri govoré *l*, v drugih pa ne! Kaka mešanica in nedoslednost nastane s tem! Postavim: sliši se »samostawnik« in kar na to »samostalnost«, pepel in takoj na to videw, hotew, stolp in kar na to vowk. To pa vse od tod izvira, ker se premalo učimo slovenščine, ker pri nas večina ne vé — ináče se to ne dá razlagati — razlikovati izmej fonetičnega in etymolo-

pota hrvatskoga jezika« mej drugim: Amo spada i druga iznimka pri glasnicah, koja nam medjuto tako krasí jezik, da je posve sličan taljanskomu: slovo *l* na koncu svake slovke, a osobito svake rieči pretvara se u *o*; odatle postaju ove kombinacije: *ao*, *io*, *uo*; *oo* steže se u *ô* n. pr. siono; dao, sokô . . . Na ne malu krasotu služi nam i to, što se više od dvie trećine naših rieči i likova dočima glasnikom, što podjeluje jeziku neobičnu punoću.« Hrvatsko-srbski jezik namreč povsod ondi *l* spreminja v *o* in *u*, kjer ga slovenščina v *w* in *ow*. Pri nas pa *o* že imamo tako dosti, in bi tudi dvoumnost lahko nastala, ter je zato najbrž slovenščina *l*

gično-historičnega pravopisa. Misleč, v laščini, srbščini se vse tako izgovarja, kakor je pisano, zakaj se ne bi tudi pri nas? Kdor pa vé, da je naš pravopis zgodovinski, in so mu tudi znana pravila etymologično-zgodovinskega pravopisa, in se je tudi kaj več morda učil slovenščine, nego je v »Janežiču«, pa nikoli ne bode vse tako izrekoval, kakor je pisano. To ga tudi ne bo kaj motilo, kakor tudi Rusa ne moti, dasi tudi piše *l*, *o*, izgovarja pa *l*, *a*. Pa kakor ni prav po rusko, kdor vse tako bere, kakor je pisano, takisto i ni prav po slovensko¹⁾: »govori, čitaj, kakor je napisano.« Samo kdor more dokazati 1. da ni naš pravopis etymologičen ter dosledno zgodovinski, nego fonetičen, ali z drugimi besedami, da se je pri nas od nekđaj tako govorilo vse, kakor se je pisalo ter se dosledno tudi sedaj mora govoriti, kakor se piše, torej *l* in ne *w*; 2. da *w* v našega književnega narečja izreki, ki se vjema z večino slovenskih narečij, ni nastal iz starega *l* — o katerem nam Trubar in Bohorič pišeta — po domačem glasoslovnem razvitku, nego tujem; 3. da mi ne smemo vsprejeti, in zakaj ne, izreke *w*, dasi je ta natorna in svojstvena našemu književnemu klasičnemu narečju, in dasi so vsi kulturni narodi, imajoči sedaj jedinstven pisni in govorni jezik, zmerom vzeli izreko tistega dijalekta, kateri so povzdignili k časti književnega jezika, in 4. zakaj prav Slovenci moramo, če hočemo biti »dosledni« in imeti enak »slovstveni in občevalni jezik« vzeti v svoji književnosti za podlago pisavi eno narečje in za podlago izreki drugo. (Konec prih.)

v *w* sprevgla, med tem, ko ima srbščina že itak dosti *u*. Pis.

¹⁾ Ker kakor Rusi imamo tudi mi Slovenci etymologičen in dosledno zgodovinski pravopis. Kakor se torej Rusi morajo truditi, da ináče izgovarjajo, kakor je pisano, če hočejo književno ruščino govoriti, tako se je tudi nam Slovincem, če hočemo prav slovenski govoriti. Pis.

Pisma vojaškega kapelana.

V.

V Banjiluki, dné 19. avgusta 1878.

Velečastni gospod župnik! Prav je imel oni Trapist, kojega sem videl v Gradiški, in ki je rekel, da Turkom ni veliko upati, dasiravno so prijazno sprejeli naše vojake ob prvem prihodu v Banjoluko. Tudi ko smo mi prišli sem doli, je bilo tu še popolnoma mirno. Turki so bili navidezno prijazni, a zdelo se mi je že precej prve dni, da nas opazujejo tako nekako z dvoumnimi obrazi, kakor da bi si mislili: Radi bi vas, a za enkrat se še ne upamo; le čakajte, pride še čas! Tako je menda sodil tudi tukajšnji general S.,^{Amiel} zato je prepovedal posameznim vojakom brez orožja hoditi po mestu. Kmalu so začele prihajati tudi različne vesti, da se zbirajo Turki v tem ali onem gozdu, da po tem ali onem potu dobivajo streljiva, da ta in ta dan nameravajo napasti posadko v Banjiluki itd. Ker se ljudstvo naravnost do vojakov ni prav upalo, prinašali so krščanski kmetje taka in enaka poročila zlasti oo. Trapistom, znani priyor o. Fran pa jih je sporočal naravnost generalu. Vsak dan, včasih tudi po dvakrat, je prijezdaril na svojem belem šarcu gologlav v mesto ali v vojašnico. Nekateri šalo ljubeči častniki so mu dali ime: Peter Amienski. General je vedno razpošiljal vojaške oddelke v različne kot sumljive zaznamovane kraje. Marsikaka govorica se sicer ni potrdila, vendar je toliko postalo jasno, da nismo popolnoma varni. Ker topničarjev ni bilo nič v Banjiluki, pozove general dné 13. t. m. iz Gradiške pol poljske baterije. Pričakovali smo jo v Banjoluko na večer slednjega dné. 14. dan avgusta bi bil kmalu postal osedepoln za nas in potem tudi za vso avstrijsko vojno v Bosni.

Okrog sedmih zjutraj pošlje general stotnijo vojakov iz vojašnice v malo trdnjavico v mesto. Pot iz vojašnice v trdnjavo pelje ravno mimo naše bolnice, stoječe nekako ob oglu mesta. Naši zdravniki so preobezovali ranjence, ki smo jih imeli v bolnici. Kar zaslišimo zunaj

strel. Kaj je to? Hitimo k oknu, in glej! eden izmed vojakov one stotnije je padel in obležal na cesti ravno pred bolnišnico. Na vrtu onstran ceste je bilo kakih dvajset Turčinov, ki so skozi špranje lesenega plota merili in streljali na naše. Naši hitro priskočijo bližje: kakor bi mignil, prederejo plot: kar hrstele so suhe in trhle deske. Še nekaj strellov, in Turki beže in se poskrijejo, da ne vidimo nobenega več. Padlega vojaka hitro spravimo v bolnico. Bil je še živ, a v nezavesti. Jaz sem ga mazilil s svetim oljem, precej potem je umrl. Med tem časom se je zunaj neprenehoma razlegala trobenta, kličoč vojake v orožje. Kmalu so prihiteli naši za boj pripravljene iz vojašnice in iz tabora, od nasprotni strani pa so se s krikom in vikom Turki bližali mestu peš in na konjih, vedno več se jih je prikazovalo, kakor bi bili lezli iz tal. Ravno pred našo hišo vname se boj. Pokalo in kadilo se je, da je bilo groza. Od obeh strani žvižgale so kroglice mimo bolnice, tako, da ni bilo varno stati pri oknih. V bolnici smo imeli za stražo deset obo-roženih vojakov. Neposredno pod našimi okni je bilo vse polno Turkov. Njihov poveljnik je na konju sedéč kričal nad njimi in dajal ukaze. »Ču ga púcati«, pravi poveljnik naše straže in hoče skozi okno pomeriti nanj. Bilo je res jako vabljivo, a bolnici voditelj mu vendar še ob pravem času zabrani. Na bolnici je namreč razobešena bela zastava z rudečim križem v znamenje, da se mi ne bojujemo. Dokler torej nas neposredno nihče ne napada, tudi mi iz bolnice nikakor ne smemo streljati. Zaklenili smo torej hišina vrata, in vojaki so ja še z drvi založili, potem smo pa mirno gledali, kaj se zunaj godi. Pokalo je neprenehoma tako hitro, kakor bi na dveh podéh mlatili. Okrog desete ure smo videli samo Turke okrog in okrog bolnice. Naši so se bili pomaknili nazaj; branili so le še vojašnico in tabor okrog

nje. Tam so bile velike zaloge živeža, in tega bi se bili Turki radi polastili. Že smo mislili, da se nam bode slabo godilo. To smo vedeli, da, če Turki zmagajo, tudi z nami v bolnici ne bodo lepo ravnali.

Popolnoma nepričakovano zagromi okrog najmanj ure na enkrat strel iz topa in kmalu zopet in zopet. Iz Gradiške je došlo one pol poljske baterije, ki smo jo pričakovali še le na večer. Njen poveljnik, poročnik R., je slutil nevarnost in se na vso moč podvival. Dospelši pred Banjoluko je hitro sprevidel ves položaj ter začel streljati iz svojih štirih topov. Ta je bil naš rešitelj. A nas v bolnici je spravil neprostovoljno v novo veliko nevarnost. Ker je bilo največ Turkov ravno okrog bolnice, streljal je naravnost med nje, ne meneč se dosti za to, ako tudi kako hišo poškoduje. Za bolnico ni vedel. In tako so prav pred našo hišo padale bombe na tla in se razletovale. Turke je to res kmalu razpršilo; začeli so se umikati. A da je streljanje tudi za nas nevarno, to smo kmalu razvideli, in — tresk! — zahršči res na enkrat nad nami, in vsa hiša se pretrese. Bomba je padla na streho, jo prodrla, v stropu pa obtičala; na našo srečo se ni razletela. Dobro, da so začeli zdaj Turki bežati, in bombe niso padale več v našo bližino.

Kmalu popoldne je bilo boja konec. Turki so se razkropili na vse strani. Daleč jim naši niso mogli slediti, ker jih je premalo, in bi ne bilo varno, ako bi se preveč razkropili. Posamezni streli so se slišali še vse popoldne zdaj v mestu, zdaj v obližju mesta.

Naših je padlo jedenintrideset, ranjenih je bilo blizo sto. Jaz sem se hujšega bal, ker je boj dolgo trajal. Pozneje sem videl, da so imeli vojašnico in tabor braneči prav ugoden položaj. Svet se tam okrog in okrog za kaka dva metra znižuje; ob tistem robu leže so naši streljali, turške kroglice pa so večji del nad njihovimi glavami zvižgale mimo in so le malo zadele. Koliko je bilo Turkov mrtvih ali ranjenih, tega ne vem, ker so vse sproti pobrali in na konjih odnesli.

V bolnico smo dobili le malo ranjencev: večino njih so odnesli v vojašnico zunaj

mesta. Jaz bi bil rad prišel do njih, a reklo se mi je, naj ostanem v bolnici.

Na večer je bil mir, le psi so grozovito lajali in tulili. Teh je tukaj silno veliko. Na pol divji, brez gospodarjev, se klatijo po mestu. Nevarni niso, ker se človeka bojé in bežé pred njim.

Pričakovali smo za gotovo, da nas po noči Turki zopet napadejo. Zato v bolnici skoraj nihče ni mislil na počitek. Mnogi so stali pri odprtih oknih in poslušali, od katere strani se bode kaj slišalo. Jeden naših vojakov pa nekako sramožljivo pride do mene ter mi pové na uho, da bi rad spoved opravil. Greva torej v kapelico. Za prvim pride še drugi in tretji itd., tako, da sem precej dolgo imel opraviti z njimi. Nekaj bolnikov sem spovedal že prej. Drugi dan je bil praznik Marijinega Vnebovzetja. Povem vojakom, da bom zgodaj maševal, in da naj se dotični pripravijo za sveto obhajilo. Potem pa se vležem spat — misleč, ako bo res kaka nevarnost, bodo me že drugi poklicali. Zjutraj sem res že ob štirih maševal ter med sv. mašo obhajal zdrave vojake, po maši pa bolnike. Potem pa se napotim — nikogar vprašajoč, ali smem, ali ne smem — v vojašnico zunaj mesta, do katere je pol ure hodá. Sveto olje in štolo sem vzel saboj, spremljal me je moj strežnik. Vse je bilo tiho, ko stopava po včerajšnjem bojnem polju, le tropa vranov je glasno kričala nad nama. Nekoliko mrtvih je še ležalo na trati; hitela sva urno mimo njih.

V vojašnici je bilo vse polno ranjencev. Imel sem torej dosti opravka. Zdravnik mi radovoljno pokaže nekatere, ki so bili najbolj nevarni, da sem je precej prevedel. Potem sem šel po vrsti od bolnika do bolnika, z vsakim nekoliko govoril, nekatere tudi spovedal.

O poludne se vrnem v našo bolnico v mestu. Na polju so nekateri vojaki kopali veliko jamo, drugi so mrtve znašali na tisto mesto. Rečem jim, naj me pokličejo, kadar bo jama gotova, da jo pridem blagoslovit.

Popoldne me pridejo klicat, naj grem pokopavat. Šestnajst mrličev je ležalo na mestu. Vojaki so je družega poleg družega polagali v jamo. Jaz čakam, da

bi nad vsemi skupaj obmolil navadne pogrebne molitve. Kar čujemo v mestu strel, — še jeden in zopet jeden; kmalu je začelo pokati pošteno. Vojaki, ki so imeli z mrtvimi opraviti, nekaj časa poslušajo, potem pa — tebi nič, meni nič — popusté mrličé, pograbijo svoje lopate in hité v tabor po orožje. Jaz se hočem s svojim strežnikom vrniti v mesto, a nama naproti pritekó mnogi meščani, češ, Turki so zopet tu. Bežali so v vojaški tabor; tudi midva s strežnikom se jim pridruživa, ker v mesto zdaj ni kazalo hoditi. Vedno je še pokalo za našim hrbtom, a Turkov nismo videli nič, pa tudi ni bilo časa, veliko ozirati se nazaj. V taboru je bilo hitro vse po koncu, vse v orožju. Vojaki so hiteli v mesto.

Stvar se je kmalu pojasnila. Turki nas niso vnovič napadli, ampak le v neki hiši v mestu jih je bilo mnogo zbranih. Naši vojaki so imeli povelje, preiskati vse hiše, in kdor je imel kaj orožja, moral je je oddati. V to hišo pa jih Turki niso pustili. A ko ni šlo z lepa, moralo je iti z grda. Vojaki so s silo vdrli v hišo. Turki so streljali nanje, oni pa na Turke, dokler jih niso užugali. Potem je bil zopet mir.

Zdaj smo mirno dokončali oni žalostni pogreb, ki ga je ta dogodek tako nenadoma preprečil. Isti dan smo pokopali še na drugih krajih po nekoliko vojakov.

Današnje pismo se mi je že precej raztegnilo. Vendar naj, prečastiti gospod župnik, k sklepu dostavim še nekoliko besedij bolj veselega značaja.

Včeraj smo praznovali rojstveni dan Nj. Veličanstva našega presvitlega cesarja Frana Josipa I. tako veličastno in ginljivo, da mi ta dan gotovo ne zgine nikdar iz spomina. Že v zgodnjem jutru je vesela godba po mestu naznanjala slovesni dan. Vojaška godba v Banjiluki in po takih dogodkih! — že to na človeka vse drugače vpliva, kakor v kakem mestu, kjer je to kaj čisto navadnega. Na polju smo postavili šotor za sv. mašo ravno tam, kjer je bil pred štirimi dnevi boj najhujši. V dolgih vrstah so stali vojaki pred šotorom, vsi, kolikor jih ni bilo neobhodno potrebnih na stražah in

pri bolnikih. Generalu so usmiljene sestre pripravile lepo pregrnen klečalnik. Prišle so tudi one k sveti maši, kakor tudi oo. Frančiškani, nekaj Trapistov in prav mnogo ljudstva. Prijor Trapistov, znani o. Fran se je ponudil, da bi on maševal, kar je general rad dovolil. Jaz sem mu stregel pri sv. maši. Ginljivo je bilo videti, ko je po povzdigovanju prišel mašnik s presv. Rešnjim Telesom iz šotoru ter je blagoslovil vojake in zbrano ljudstvo. V taboru pa so pokali topovi, ki so nam pred nekaj dnevi prinesli rešitev.

Po končani službi božji zasede general konja ter najprej pohvali vojake, ki so se v boju skazali vrle junake, potem pa nagovori zbrano ljudstvo rekoč, da presvitli cesar Fran Josip, v kojega poslanstvu smo prišli v deželo, ljubi bosanski narod in hoče le mir in red vstanoviti v deželi. »Vaš blagor«, pravi, »in vaša sreča je našemu gospodarju pri srcu, zagotoviti vam hoče varnost življenja in premoženja, pravici hoče pomagati do zmage. Vsakega pa, ki bi se ustavljal velikodušnim nameram njegovega očetovskega srca, bode zadela njegova močna roka.«

»Bog živi cara Frana Josipa!« odmevalo je po teh besedah izmed bosanskega naroda. Vojaška godba je zaigrala cesarsko pesem, iz tabora pa se je zopet čulo gromenje topov. S tem je bila dopoldanja slavnost končana. Opoludne je general v vojašnici priredil obed, h kateremu je povabil razun višjih častnikov tudi najvišje dosedanje turške uradnike in duhovščino katoliško in pravoslavno. Med navdušenimi napitnicami naj omenjam francoskega govora, Mute-Šerifa, najvišjega turškega uradnika v Banjiluki, ki je povdarjal svojo udanost presvitlemu caru Franu Josipu ter zatrjeval, da turška vlada ne odobrava upora, ki se je pokazal zoper avstrijsko zasedanje Bosne in Hercegovine.

Veliko navdušenje je bilo v taboru na večer. Vojaki so dobili vina in nekaj jedil za priboljšek. Pred vojašnico smo razsvetlili nalašč za to priliko naročeno cesarjevo podobo. Vojaška godba je svirala pred podobo, naroda pa se je zbralo iz Banjeluke in okolice velika množica,

in vse je navdušeno klicalo: »Živel car Fran Josip I.«

Tako se nam vrsté tukaj žalostni in veseli dogodki, dnevi resni in dnevi slovesni.

Z odličnim spoštovanjem in srčnim pozdravom se Vam priporoča

Vaš

Ivan.

Lepota in nrvnost.

(Nadaljevanje.)

To vprašanje nikakor ni lahko; pa kakor povsodi, tako bomo tudi tukaj najbolje shajali s pravilom: qui bene distinguit, bene docet, t. j. kdor prav razločuje, tudi prav poučuje, prav umeva in razklada. Torej razločevati je treba prav, spoznavati, kam spada to, kam drugo; vsako stvar, pa tudi vsako besedo, devati na pravi prostor.

Pa še predno dalje razkladam, naj povem, čemu da nam bode koristilo to prevdarjanje. Povedal bom naravnost: Mnogi trdijo, da se v umetnosti ni treba nič ozirati na to, je-li predmet npravno dober, dovoljen in pošten, ali ne; da je le lep, pa je dovolj. Lepota je sama sebi namen in sama sebi zadostuje. Tako n. pr. je treba slikarju samo na to paziti, da izbere mikaven in pomenljiv predmet, da ga z barvami v lepih oblikah predočuje, to je dovolj. Je-li dejanje ali prizor v soglasju z nrvnimi zakoni, ali ne, to je za umetnika deveta briga. Seveda drugi učijo pa drugače in pravijo, da je na nrvnost treba najprej paziti, in da ne more biti predmet lep, ako ni po nravi dober. Kaj je resnično?

Trojen odgovor si lahko mislimo: Kak predmet utegne biti sicer lep, toda nikakor ne nrvnen, ali pa: predmet, ki ni po nrvnih zakonih, tudi ni lep. Poleg teh dveh možnih odgovorov se utegne pač tudi dokazati, da more kak lep predmet le deloma biti npravno slab. Bodisi, da dobimo jeden ali drugi odgovor, vsekako je to, kar je npravno slabo, nedovoljeno. Naj bi torej tudi kak slab predmet bil v istini lep, nič ne dene: nikakor ni dovoljen, lepota mu ne daje pravice biti. Pa vse to mo-

ramo razkazati, mora se nam samo po sebi razjasniti.

Da spoznamo, v kaki razmeri sta lepota in nrvnost, moramo vedeti, kaj je prva, kaj je druga. Kaj je lepota? Kaj je lepo?

Najprej je gotovo, da nam lepe stvari ugajajo, ali so nam všeč. Ako bi ne bile všeč, ne bi jih imenovali lepih. Pa to še ni dosti. Dobra jed nam tudi ugaja, in vendar ni zaradi tega tudi lepa. Znano je dovolj, da imenujemo le tisto lepo, kar vidimo ali slišimo. Zato smemo lepo imenovati tisto, kar ugaja našim očem, ali našemu sluhu — ali bolje: takrat, ko tisto gledamo ali poslušamo, — kajti ne smemo se ozirati na same oči kot telesno čutilo, ampak oziramo se na delovanje našega duha, ko gledajo oči lep predmet ali poslušamo lepe glasove.

Seveda mnogo nismo s tem razložili. Kajti, da nam lepo ugaja, znano je vsakemu, in morebiti bi nam kdo besedo »ugajati« tako razlagal: ugaja nam to, kar je lepo. Zato moramo globlje seči in zvedeti, od kod neki prihaja to, da je kaka reč lepa, ali zakaj in kdaj je lepa? Prevdarimo malo! Stol n. pr. je lep, kadar vidimo na njem v resnici vse dele in vse oblike take, kakoršne mora imeti pravi in popolni stol. Ko bi posamezni deli ne bili med seboj v pravih razmerah, ali ko bi kakega dela manjkalo, stol bi ne bil lep. Ali, ko bi kdo napravil orodje na kak poseben način, da bi se le težko na njem sedelo, ne vem, ali bi je mogli imenovati lep stol. Prav isto velja tudi o drugih stvareh. Zato smemo reči, da je tista reč lepa, ki je v resnici to, kar mora biti. Stol mora biti res stol, miza res miza, jezero res jezero, da mu mo-

ramo dati pridevek lep. Luže ali mlake ne more nihče imenovati lepo jezero. Pa to ne zadostuje. Konj naj ima tudi vse, kar zahtevamo od konja, vendar ni lep, ako je premajhen ali prevelik, ako ima preveliko glavo ali predolga ušesa. Da je kaj lepo, mora biti popolno, biti mora tako, kakoršno naj bi bilo po svojem bistvu ali po svoji naravi. Ako bi torej imeli pred saboj konja, ki je v celoti in po vseh svojih delih

tak, kakoršen mora biti po naših mislih konj, tak konj bi lahko bil lep. A tudi to še ni dosti. Kaj, če bi tak popoln konj bil umazan, razmršen: ali bi bil tudi lep? Tudi to je dovolj znano in priznано, da je lepo to, kar ima »lepo« zunanjo obliko. Ako bi naredili konjsko podobo iz ilovice, a naredili popolnoma tako, kakoršen je konj po zunanje, podoba bi bila lepa.

(Nadaljevanje prih.)

Slovstvo.

SLOVENSKO SLOVSTVO.

Pedagogika. Po najboljših virih spisal Anton Zupančič, učitelj pedagogike na ljubljanskem bogoslovnem učilišču. V Ljubljani. Zal. Katol. Bukvarna. Tisk. Katol. Tiskarna. 1888. 8°. Str. 152. Cena 80 kr., po pošti 5 kr. več.

Ta knjiga, ki je sedaj dovršena pred nami, izhajala je polagoma kot priloga »Duh. Pastirja«. Nastala je iz potrebe. »Živo smo čutili potrebo slovenskega v krščanskem duhu pisanega vzgojeslovja. Moderno vzgojstvo namreč hodi napačno, pogubno pot, kajti moti se gledé nature gojenčeve in gledé namena njegovega, priznavajoč mu edino le zemeljski cilj. . . . Ko sem l. 1882. začel poučevati v tej reči, jel sem se kmalu pripravljati na izdajo slovenskega, po krščanskih načelih sestavljenega vzgojeslovja, ki naj bi se h krati oziralo na zahteve avstrijskih šolskih zakonov. Tako knjigo ti, dragi čitatelj, danes izročim.« — Tako nam pravi pisatelj sam, s katerim namenom in v katerem duhu je sestavil svojo knjigo. Razdelil jo je prav naravno v tri dele. Prvi del govori o gojencu, t. j. o njegovi naravi in njegovih zmožnostih. Drugi del nam prav kratko predstavlja vzgojitelja in tretji nam kaže kraj in način vzgajanja. Vodi nas v domačo hišo, seveda zlasti pa v šolo, ki mu je najprej vzgojilnica, potem učilnica. Dostavek uči kratko, kako naj se obrazujejo nepolnočutni otroci. — Pedagogično slovstvo večjih narodov narašča dandanes neprestano. Vendar ne more imeti nad njim veselja človek trdno-krščanskega prepričanja. Kajti premnogo knjig le uči, kako naj se z vzgojanjem človeštvo osvobodi vere in verskih zakonov. Vse naj bi v vzgoji storila sama narava. Vzgojeslovje naj bi le kazalo, kako naj se narava naglo razvija, kakor se z umetno gorkoto cvetlice gojijo in naglo razvijajo v cvetličnjakih. Verska načela o grehu, o popačeni naravi, o

večnem namenu, o dolžnostih do cerkve božje, — niso več veljavna. Zato je neobhodno potrebno, da se vrlomikanje in dobro poučen pedagog, ki ima prepričanje in srce versko, loti te velevažne vede, kakor se je lotil pri nas gosp. pisatelj. Ako sploh v kaki stroki, gotovo imajo v pedagogiki verska načela popolno veljavo. Zgodovina katoliške cerkve namreč prejasno uči, da prav ta cerkev ima čudovito vzgojevalno moč. Na tem polju je bila ona vedno zmogovita in te moči se bojé tudi nasprotniki, zato si ne upajo pomagati drugače, kakor da cerkev odriavajo od vzgoje, kjer le morejo. Toda — tudi ta knjiga nam je priča, da se nasprotnikov preveč ni treba bati: cerkev je mati otrok in njihova prava vzgojiteljica, to se vidi vseskozi lahko iz knjige. — Toliko o duhu, v katerem je pisana. Gledé pedagogičnih načel in pravil je knjiga sploh trezna in se drži navadnih nazorov. Prav tako so tudi dušeslovna načela navadna, kakoršna se lahko rabijo za pedagogično pojasnjevanje. Strog modroslovec bi morebiti utegnil kaj malega ugovarjati. A v podrobnosti se ne moremo spuščati. Opomnim naj še, da je terminologija po večem navadna ali sprejeta, tu pa tam nekoliko samostojna ali celó težka. Jezik sploh je jasen, govor kratek: knjiga je pisana za omikance, za šolo, manj za prosti pouk; bolj za glavo, nego za srce.

„Drobtinice“. XXII. letnik. Uredil dr. France Lampe, profesor bogoslovja, vodja Marijanišča. Izdala katol. družba za Kranjsko. V Ljubljani 1888. Tiskala »Katol. Tiskarna. S podobo Matere Božje »Pomoči kristijanov v kapeli Marijaniški«. 8°. Str. 244. Cena karton. knjigi 1 gid. 20 kr. Dobiva se v »Katoliški družbi« in v »Katoliški Bukvarni«. Te knjige, ki je posvečena vladiki ljubljanskemu dr. Jakobu Missia, ne morem tukaj ocenjevati, ampak podajam samo nekatere besede iz predgovora: »S srčnim veseljem pozdravimo to knjigo — naših ‚Novic‘ ljubo sestrico — katera bo, kakor te, skrbela za časno in večno osrečenje svojih bralcev.‘ Tako so

pisale »Novice« l. 1846 (str. 76) o takratnem prvem letniku ‚Drobtinice‘, tako so je z veseljem pozdravljali sploh Slovenci. Od tedaj je preteklo že dveinštirideset let, in pri nas Slovencih se je mnogo spremenilo. Slovenci ne dobivajo sedaj dušne hrane v samih drobtinicah, ampak v lepih in debelih kosih. Zato je bilo skoro predrzno, da so lani ‚Drobtinice‘ zopet prisilile na dan, in od neke strani se jim je to skoro očitalo. Toda naj zagovarjam lanske, kakor letošnje ‚Drobtinice‘ s tem, da niso nikomur na poti, da niso nikakega književnega početja izpodkopale ali izpodrinile, ampak z vso skromnostjo in pohlevnostjo sedle na ono mesto, katero je bilo zanje še vedno prazno ostalo. Družba sv. Mohora podaja Slovencem obilo dušne hrane, podaja krasne knjige, velika obširna dela. A prav zato je tudi poleg družbenih knjig Slovencem treba malega glasila, ki je po svoji vsebini in obliki prosto, posebno pa še v malem obsegu mnogovrstno, da ugaja in ustreza raznim potrebam in razmeram. Ali nimamo bralnih društev in raznih knjižnic, katerim se prilegajo, kakor knjižničarji dobro vedó, posebno ‚Drobtinice‘?

In ali ni za narodno slovstvo velik dobiček, da vzbujamo v narodu veselje do knjig, do poučnega berila, kajti sicer se nam bode vsa književnost razgubila v časopisju? Mnogo bomo sicer pisali in mnogo tiskali, zanamci pa ne bodo od nas ničesa dobili. Prav v tem oziru skušajo ‚Drobtinice‘ ustrezati željam čitateljev, ki imaje radi drobne povesti, nauke, poročila, opomine, pesmi, h krati pa se ozirajo na potrebe našega narodnega slovstva, katero množijo ter zalagajo s pravim domačim blagom.

Seveda, nek drug namen je še važnejši. ‚Drobtinice‘ niso začele samo zato izhajati, da bi množile slovstvo. Nikakor se ne vjemam s tistimi, katerim je slovstvo tako vzvišena stvar, da mu ne pridevajo nikakega družega višjega namena. Taki kličejo vedno: slovstvo in zopet slovstvo, a čemu da je slovstvo, o tem se nikdar ne vprašajo. V resnici ima slovstvo višji namen, kakor da napravljamo knjige in je zapiramo v knjižnice. Slovstvo je ogledalo duševnega življenja narodovega, in sicer ne samo takega naroda, kakoršen je v istini, ampak takega, kakoršen n a j b o d e. Slovstvo naj kaže narodu lepe vzore, da se z njimi blaži, lika, v hudih dnevih tolaži. Slovstvo je podobno hrani in zato se tudi imenuje dušna hrana narodova. Kakor pa ni vsaka hrana tečna, zdrava in krepična, tako tudi ni vsako slovstvo narodu koristno in primerno. Nek sloveč, a vendar malovreden pisatelj, J. J. Rousseau po imenu, je skušal dokazati, da so vede in umetnosti pokazile nraavnost. To je samo na sebi popolnoma napačno. Vede in umetnosti blažijo človeka in ga ne kvarijo; toda laživeda in slaba umetnost kvari človeka v resnici, in to je oni pisatelj dobro pokazal. Koliko zla je rodilo slabo slovstvo

na Francoskem v preteklem in sedanjem stoletju! Zato imajo ‚Drobtinice‘ še ta posebni namen, da vzbujajo zanimanje, ljubezen in vnemo za dobro slovstvo.« — Knjiga je razdeljena v štiri dele: 1. del podaja sedem Slomškovih postnih pridig, ki so res pravi biser cerkvenega govorništva; 2. životopise r. Gregorja Riharja, znanega glasbenika slovenskega, knezoškofa Jak. Missia in Rad. Silvestra; zadnji ta životopis in ocena pesnikovega delovanja sta za leposlovca posebno zanimiva; 3. del podaja pregled papeževe slavnosti, spevoigro: Slava Leonu! in tudi slavnostni spis za štiridesetletnico cesarjevo; 4. del je zabaven, podaje svete in svetne pesmi (največ je Virk-ovih, štiri so znane pesmice Bonaventure S., dve sta J. Lebanovi.) Poleg pesmij je še nekaj spisov v prozi. Ob koncu »Drobtinice« se obrača urednik do pisateljev s to prošnjo: »Urednik ‚Drobtinice‘ prosi slovenske pisatelje, naj ne prezrejo tega glasila, ki je častitljivo po svoji starosti in koristno po svojem namenu. Da imajo primeren prostor v našem slovstvu, to kaže ta letnik. Naj blagovoljno pripomorejo uredniku, da bodo ‚Drobtinice‘ leto za letom boljše, kratkočasnejše pa tudi poučnejše. H krati pa tudi prosi urednik, da bi vneti rodoljubi storili kaj po svoji moči za razširjanje te knjige, da bi se pridno nakupovala zlasti po knjižnicah in podajala našemu čitajočemu narodu.¹⁾ Gospodje duhovski bratje se bodo pač ozirali na to prošnjo in olajšali oskrbniku ‚Drobtinice‘ težavno delo.«

„**Knjižnica Družbe sv. Cirila in Metoda.**“ Na svetlo daje in zalaga družba. I. zvezek: „**Franc Jožef I., cesar avstrijski**“. 1888. V spomin štiridesetletnice Njegove vlade spisal slovenski mladini Fr. Hubad, c. kr. gimnazijski profesor. V Ljubljani. Tisek »Narodne Tiskarne«. Ta knjižica je kaj mično pisana. Družba sv. Cirila in Metoda, kakor tudi gospod pisatelj podala sta lep dar naši mladini.

Knjige družbe sv. Mohorja. Prav, ko smo končavali urejevanje lista, došlo nam je šestero knjig družbe sv. Mohora, in toliko jih bode došlo po slovenski domovini 41.552 (!) udom. Da bi je precej ocenili, to je nemogoče: pač pa smemo v slavo Slovencem zaklicati v očigled takega društvenega darú: Živela družba svetega Mohora!

„**Koledar**“ katoliškega tiskovnega društva v Ljubljani za l. 1889. Cena 1 gld. 20 kr. Ta koledar je vreden, da ga omenjamo že zaradi lične in priročne oblike. Zlasti pa je za slovstvenika zanimiv zaradi »ocene slovenskih knjig za mladino in ljudstvo«, (strani 74—100). Spisal Anton Kržič. To je dober kažipot pri nabiranju knjig za mladino. — Posebej je ponatisnen »Žepni Koledar«, ki ima časoslovni del. Stane 20 kr.

¹⁾ Precej izvodov je ostalo še od lanskega letnika. Dobiva se lahko, kakor tudi več letnikov „Glasi katol. družbe“ in drugih družbenih knjižic (n. pr. Zlatomašnik Pij IX., Zlatomašnik Leon XIII., Papeževa nezmotljivost) po jako nizki ceni pri predsedniku „Katoliške družbe“.

Cena: Za celo leto 1 gld. 60 kr.; za pol leta 80 kr. Uredništvo in upravnništvo je v Marijanišču.

Izdajatelj, lastnik in urednik **dr. France Lampe.** Tiskala »Katoliška Tiskarna« v Ljubljani.